תנ״ך · אחרונים · מצודת ציון · כתובים

מצודת ציון על משלי

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת ציון על משלי

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-ציון-על-משלי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 6
פרק ג 6
פרק ד 8
פרק ה 9
פרק ו 10
פרק ז 12
פרק ח 14
פרק ט 16
פרק י 17
פרק יא 18
פרק יב 20
פרק יג 21
פרק יד 23
פרק טו 25
פרק טז 27
פרק יז 28
פרק יח 30
פרק יט 31
פרק כ 32
פרק כא 34
פרק כב 36
פרק כג 37
פרק כד 39
פרק כה 41
פרק כו 43
פרק כז 46
פרק כח 48
פרק כט 49
פרק ל 51
פרק לא 54

פרק א

פסוק ג
לקחת. ענין ידיעה ולמוד כמו לקח טוב נתתי לכם (לקמן ד):

פסוק ד
ערמה. ענין התחכמות כמו ערום יערים הוא (ש"א כ"ג):
ומזמה. ענין מחשבה כמו זממה שדה ותקחהו (לקמן לא):

פסוק ה
תחבולות. ענינו דקות העיון כמו ובתחבולות עשה מלחמה (לקמן כ):
יקנה. מצינו לשון קנין אף אם אין שם מוכר כמו קונה שמים וארץ (בראשית י"ד:י"ט) ורבים כמוהו:

פסוק ו
ומליצה. ענינו אמרים צחים המקובלים על הלב:
וחידותם. ענינו דברים סתומים קשי ההבנה:

פסוק ז
אוילים. ר"ל רשעים כי אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות:

פסוק ח
תטוש. ענין עזיבה כמו כי לא יטוש ה' את עמו (ש"א יב):
תורת. ענין למוד והוראה:

פסוק ט
לוית. ענין חבור ודבוק כמו הפעם ילוה אישי (בראשית כ"ט:ל"ד):
וענקים. עניני עדי הצואר כמו ולבד מן הענקות (שופטים ח':כ"ו):
לגרגרותיך. מלשון גרון וצואר יפתוך. מלשון פיתוי והסתה:

פסוק י
תבא. ענין רצון כמו לא אבה יבמי (דברים כ"ה:ז'):

פסוק יא
נארבה. נשב במארב לארוב:
נצפנה. ענין הסתר:

פסוק יד
כיס. אמתחת ושק:

פסוק יז
מזורה. ענין פזור ופרישה כמו מזרה בעיניו כל רע (לקמן כ'):
בעלי כנף. הצפרים שיש להם כנפים:

פסוק יט
ארחות. ענין הנהגה וסדר:
בוצע בצע. ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כ"ז:ח'):

פסוק כ
תרונה. ענין הכוזה והשמעת קול כמו ויעבור הרנה במחנה (מ"א כב):

פסוק כב
פתים. כמו פתאים ר"ל שוטים הנפתים מהר:

פסוק כג
אביעה. אדבר כמו יביע אומר (תהלים יט):

פסוק כה
ותפרעו. ענין בטול והשבתה כמו למה משה ואהרן תפריעו וגו' (שמות ה':ד'):
לא אביתם. לא רציתם:

פסוק כו
באידכם. ענין צער ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל"א:ג'):

פסוק כז
כשואה. כחושך כמו אמש שואה ומשואה (, שם):
יאתה. ענין ביאה כמו מצפון זהב יאתה (שם ז):

פסוק כח
ישחרנני. ענין דרישה כמו לשחר פניך (לקמן ז):

פסוק ל
נאצו. הוא לשון מושאל על הבזיון וכן כי נאצו האנשים את מנחת ה' (ש"א ב):

פסוק לב
משובת. ענינו ההשקט והמרגוע כמו בשובה ונחת תושעון (ישעיהו ל':ט"ו):

פסוק לג
ושאנן. ענין השקט כמו לעשתות שאנן (איוב יב):

פרק ב

פסוק ד
וכמטמנים. אוצרות הטמונים:

פסוק ז
תושיה. התורה נקראת תושיה מלשון יש כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כשאר הדברים שבעולם, ורז"ל אמרו ע"ש שמתשת גוף האדם הלומדה:

פסוק ט
מעגל. שביל ודרך כמו פרשו רשת ליד מעגל (תהילים ק"מ:ו'):

פסוק י
ינעם. ענין מתיקות וערבות:

פסוק טו
עקשים. העקומים:
ונלוזים. נוטים מדרך הישר וכן ונלוז דרכיו בוזהו (לקמן יד):

פסוק יז
אלוף. שר כמו אלופי ומיודעי (תהילים נ"ה:י"ד) ור"ל הבעל:

פסוק יח
שחה. ענין כפיפה והשפלה כמו וישח אדם (ישעיה ה):

פסוק כא
יותרו. מלשון נותר:

פסוק כב
יסחו. ענין עקירה ממקום כמו ויסחך מאוהל (תהלים נב):

פרק ג

פסוק ג
לוח. נסר והוא ענין מליצה ושאלה:

פסוק ח
לשרך. הוא הטבור כמו שררך אגן הסהר (ש"ה ו):
ושקוי. ר"ל המוח המשקה העצמות:

פסוק י
אסמיך. הם אוצרות התבואה כמו את הברכה באסמיך (דברים כ"ח:ח'):
יקביך. הם הבורות אשר היין יורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעיהו ה':ב'):
יפרצו. ענין התחזקות ברבוי כמו פרצו לרוב (דה"א ד):

פסוק יא
תקוץ. ענין מאוס כמו קצתי בחיי (בראשית כז):

פסוק יב
ירצה. מלשון רצוי ופיוס:

פסוק יג
יפיק. יוציא כמו ויפיק רצון (לקמן ח):

פסוק יד
ומחרוץ. היא הזהב הטוב כמו בירקרק חרוץ (תהלים סח):

פסוק טו
מפנינים. הם המרגליות:

פסוק יח
מאושר. משובח כמו אשרי האיש (שם א):

פסוק כ
ירעפו. יטיפו כמו יערוף כמטר לקחי (דברים לג):

פסוק כא
ילוזו. ענין הטיה והסרה:

פסוק כג
תגוף. ענין הכאה כמו פן תגוף באבן רגליך (תהילים צ"א:י"ב):

פסוק כד
וערבה. ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג':ד'):

פסוק כה
ומשואת. ענין חושך כמו אמש שואה ומשואה (איוב לא):

פסוק כו
בכסלך. ענין בטחון ותקוה כמו אשר יקוט כסלו (שם ח'):

פסוק כז
לאל. ענין כח ואמצות:

פסוק כט
תחרוש. ענין מחשבה כמו חורשי און (שם ד'):

פסוק לב
נלוז. הנוטה מדרך הישר:

פסוק לג
מארת. מלשון ארור:

ונוה. מדור כמו נוה איתן (ירמיה מט):

פסוק לה
מרים. מלשון תרומה והפרשה:

קלון. בזיון והוא מלשון קלוי באש (ויקרא ב':י"ד) כי בעבור הבזיון יתאדם הפנים כאלו נקלה באש, או הוא מלשון קלות:

פרק ד

פסוק א
והקשיבו. ענין שמיעה והאזנה:

פסוק ג
רך. מעונג:

פסוק ד
ויורני. ענין למוד כמו את מי יורה דעה (ישעיהו כ"ח:ט'):

פסוק ח
סלסלה. ענין משמוש כמו כבוצר על סלסלות (ירמיה ז') ובדרז"ל מסלסל בשערו (נזיר ג'):

פסוק ט
תמגנך. ענין מסירה כמו אשר מגן צריך (בראשית י"ד:כ'):

פסוק יא
הוריתיך. ענין למוד:

פסוק יב
צעדך. פסיעותיך:

תרוץ. ענין מהירת ההליכה:

פסוק יד
תאשר. ענין הלוך ופסיעות כמו ואשרו בדרך בינה (לקמן ט):

פסוק טו
פרעהו. ענין בטול והשבתה כמו ותפרעו כל עצתי (לעיל ב) שטה. ענין הטיה והסרה כמו אל ישט אל דרכיה (לקמן ז'):

פסוק יח
נוגה. ענין הארה כמו מנוגה נגדו (תהלים י"ח):

הולך ואור. ר"ל בכל פעם יותר וכן וירח יקר הולך (איוב ל"א:כ"ו):

פסוק כא
אל יליזו. אל ינטו:

פסוק כד
ולזות. ענין נטיה ועקימה:

פסוק כה
ועפעפיך. אישון העין:

פסוק כו
פלס. ענין יושר ועש"ז נקרא מטה המאזנים פלס ומאזני וכו' (לקמן טז) לפי שבו מיישר המשקל:

פרק ה

פסוק ג
נופת. ענין הזלה והתכה וכן ונופת צופים (תהילים י"ט:י"א) ותחסר מלת צופים והוא מובן מעצמו שר"ל כהזלת חלות הדבש:

תטופנה. תרד טיפין:

חכה. ר"ל מאמרה הבאה בנגיעת הלשון בחיך:

פסוק ד
כלענה. שם עשב מר:

פסוק ה
צעדיה. ענין פסיעות והלוך:

פסוק ו
תפלס. תישיר:

נעו. מלשון נע ונד:

מעגלותיה. דרכיה:

פסוק יא
ושארך. גם הוא נאמר על הבשר כמו אם יכין שאר לעמו (תהילים ע"ח:כ') וכפל דבריו בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב):

פסוק יב
נאץ. מושאל הוא על הבזיון וכן נאצו כל תוכחתי (לעיל א):

פסוק יג
מורי. מלשון הוראה ולמוד:

פסוק טו
ונוזלים. ענין נטיפה:

בארך. באר הנובע:

פסוק טז
יפוצו. ענין פזור:

פלגי מים. אמת המים:

פסוק יט
אילת. נקבת האיל:

ירווך. ענין שביעה:

תשגה. מלשון משגה וחטא:

פרק ו

פסוק ג
אפוא. כמו עתה וכן מה לך אפוא (ישעיהו כ"ב:א'):

התרפס. ענין דריסה ורמיסה כמו ושארה ברגלה רפסה (דניאל ז':ז'):

ורהב. ענין התחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (ישעיהו ג':ה'):

פסוק ו
נמלה. שם בריה קטנה:

פסוק ז
קצין. שר ומושל:

פסוק ח
אגרה. ענין אסיפה כמו אוגר בקיץ (לקמן י):

פסוק י
תנומות. היא שינה קלה:

פסוק יא
ראשך. ענין עוני ודלות כמו ראש עשה כף רמיה (, שם):

פסוק יב
בליעל. בלי עול ר"ל הפורק עול שמים:

פסוק יג
קורץ. ענין הנידנוד לרמז הלעג והוא מלשון קרץ מצפון (ירמיה מו) כי ברוב הנידנוד כאלו כורת ומשבר העינים:
מולל. הוא מלשון מלה ודבור ר"ל כאלו מדבר ברגליו דבר הלעג:
מורה. כאלו מלמד דבר הלעג באצבעותיו:

פסוק יד
מדינים. מלשון מדון ומריבה:
ישלח. ענין גרוי ושסוי כמו ושן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב:כ"ד):

פסוק טו
אידו. ענין צער ומקרה רע:
פתע. הוא כמו פתאום:

פסוק יט
יפיח. ענין דבור ע"ש שבא בהפחת הפה:

פסוק כ
תטוש. ענין עזיבה:

פסוק כא
ענדם. ענין קשירה כמו אענדנו עטרות לי (איוב ל"א:ל"ו):
גרגרותיך. מלשון גרון וצואר:

פסוק כב
תנחה. תנהג:

והקיצות. ענין הערה מהשינה:

תשיחך. מלשון שיחה ודבור:

פסוק כו

ככר לחם. כן נקרא לחם שלם:

פסוק כז

היחתה. ענין שאיבת האש ממקומו כמו לחתות אש מיקוד (ישעיהו ל׳:י״ד):

בחיקו. ר״ל בבגדו שממול החיק:

פסוק כח

תכוינה. ענין שרפה כמו כויה תחת כויה (שמות כ״א:כ״ה):

פסוק לג

וקלון. בזיון:

תמחה. ענין מחיקה:

פסוק לד

קנאה. נקמה:

חמת. מלשון חמה וכעס:

פסוק לה

כופר. שוחד עניינם כמו פדיון:

פרק ז

פסוק א

תצפון. תסתיר:

פסוק ב

כאישון. הוא בת העין ובעבור קטנות צורת האיש הנראה בה קרוי אישון כמו האמינון אחיך (ש״ב יג) שבאה תוספות הנו״ן להקטינו ולהשפילו:

פסוק ד

ומודע. עניינו כמו קרוב על כי הקרוב ידוע לאדם ומכירו כמו ולנעמי מודע לאישה (רות ב׳:א׳):

פסוק ו

אשנבי. ענין חלון כמו בעד האשנב (שופטים ה׳):

נשקפתי. ענין הבטה ולפי שהמביט לחוץ נראה גם הוא למביט בו לזה אמר נשקפתי וכן בעד החלון נשקפה (, שם):

פסוק ח
פנה. זויות:

יצעד. ענין פסיעה והלוך:

פסוק ט
בנשף. ענין חושך כמו אך חושך ישופני (תהילים קל"ט:י"א):

באישון לילה. בשחרות הלילה כמו באשון חושך (לקמן כ):

פסוק י
שית. ענין שימה ותקון:

ונצורת. מל' מצור וכן נוצרים באים (ירמיה ד'):

פסוק טו
לשחר. ענין דרישה:

פסוק טז
מרבדים. מצעות נאים לקשוט כמו מרבדים עשתה לה (לקמן לא):

ערשי. מטתי כמו עשר יצועי (תהלים קלב):

חטובות. ענין כריתה וחתוך כמו חוטבי עצים (יהושע ט):

אטון. תרגום של מיתריהם (שמות כו) הוא אטוניהון:

פסוק יז
נפתי. ענין הזלה והתכה כמו נופת תטופנה (לעיל ה):

מור אהלים וקנמון. שמות מיני בושם:

פסוק יח
נתעלסה. ענין שמחה כמו כחיל תמורתו ולא יעלוס (איוב כ':י"ח):

פסוק כ
צרור. ענין קשר כמו צרור כספו בשקו (בראשית מ"ב:ל"ה):

הכסא. עניינו זמן קבוע כמו בכסה ליום חגנו (תהלים כא):

פסוק כא
לקחה. ענין למוד והרגל כמו הלוקחים לשונם (ירמיה כג):

פסוק כב
וכעכס. הוא ארס הנחש וכן ברגליהם תעכסנה (ישעיה ג):

פסוק כג
יפלח. ענין בקוע כמו פולח ובוקע (תהילים קמ"א:ז'):
כבדו. הכבד שהמרה תלוי בה:
פח. רשת:

פסוק כה
ישט. ענין נטיה והסרה:
תתע. מלשון תועה:

פסוק כו
חללים. הרוגים:

פרק ח

פסוק ב
בית. מקום:

פסוק ג
ליד. למקום:
לפי קרת. לפתח העיר:
תרונה. ענין הכרזה כמו בחוץ תרונה (לעיל א):

פסוק ד
אישים. אנשים:

פסוק ו
נגידים. שרים וחשובים:

פסוק ז
יהגה. ידבר:

פסוק ח
נפתל. עקמימות כמו ועם עקש תתפתל (תהילים י"ח:כ"ז):

פסוק ט
נכוחים. ענין יושר כמו עשות נכוחה (עמוס ג):

פסוק י
מחרוץ. מין זהב טוב:

פסוק יב
מזמות. מחשבות:

פסוק יג
גאה וגאון. שניהם ענין גאוה:

פסוק יד
ותושיה. תשות הכח:

פסוק טו
ורוזנים. שרים:

יחוקקו. מל' חוק וגזרה:

פסוק טז
ישורו. יעשו שררה וממשל:

פסוק יז
אהב. כמו אאהב:

פסוק יח
עתק. חוזק כמו יביעו ידברו עתק (תהילים צ"ד:ד'):

פסוק כג
נסכתי. ענין ממשלה כמו נסיכי סיחון (יהושע יג):

פסוק כד
חוללתי. ענין בריאה כמו ותחולל ארץ (תהלים צ):

נכבדי מים. רבוי המים כמו בעם כבד (במדבר יא):

פסוק כה
הטבעו. מל' טביעה:

פסוק כו
תבל. כן נקראת הארץ המיושבת מבני אדם:

פסוק כז
בחוקו. מל' חקיקה:

חוג. הוא העגול הנעשה ע"י כלי ולה ב' ראשים יעמיד ראש האחד במקום עמדו והשני יסבב סביבו ונעשה עגול וכן היושב על חוג הארץ (ישעיהו מ':כ"ב):

פסוק כח
באמצו. מל' אומץ וחוזק:

בעזוז. מל' עוז:

פסוק ל
אמון. ענין גדול הילד והתעסקות בו כמו והיו מלכים אומניך (שם מ"ט):
שעשועים. ענין התעסקות לשמוח:

פסוק לג
ואל תפרעו. אל תבטלו כמו תפריעו את העם (שמות ה':ד'):

פסוק לד
לשקוד. ענין מהירות כמו שוקד (ירמיה א'):

פסוק לה
ויפק. ויוציא כמו יפיק תבונה (לעיל ג'):

פרק ט

פסוק א
חצבה. ענין כריתה וחתוך הנופל באבנים:

פסוק ב
מסכה. ענין מזיגת היין במים כמו למסוך שכר (ישעיה ה):
ערכה. ענין סדור:

פסוק ג
גפי. ענין כנף ובדרז"ל עד בין אגפים (חולין מ"ו) ור"ל במקום גבוה שהעוף יפרח שם באגפיו:
קרת. מל' קריה ועיר:

פסוק ה
לחמו. אכלו לחם ולתוספת ביאור אמר בלחמי וכן מסעף פארה (ישעיה י'):

פסוק ו
ואשרו. וצעדו כמו ואשר בדרך לבך (לקמן כ"ג):

פסוק יז
ינעם. ענין מתיקות וערבות:

פרק י

פסוק א
תוגת. מל' יגון ועצבון:

פסוק ג
והות. ענין שבר כמו יעוז בהותו (תהלים נד):
יהדוף. ענין דחיפה כמו כהנדוף עשן (שם סח):

פסוק ד
ראש. עני כמו ראש ועושר (לקמן ל):
כף. כף המאזנים:
חרוצים. ענייני תנועה וזרוזות כמו אז תחרץ (ש"ב ה):

פסוק ה
אוגר. ענין אסיפה כמו אגרה בקציר (לעיל ו):
נרדם. מל' תרדמה והיא שינה עמוקה:

פסוק ח
ילבט. ענין עייפות וכשלון וכן ועם לא יבין ילבט (הושע ד':י"ד):

פסוק ט
יודע. ענין שבירה כמו ויודע בהם אנשי סוכות (שופטים ח':ט"ז):

פסוק י
קורץ. ענין נדנוד ורמיזה כמו קורץ בעיניו (לעיל ז):

פסוק יא
מקור. מעין:

פסוק יב
מדנים. מל' מדון ומריבה:

פסוק יג
לגו. לגוף כמו גוי נתתי למכים (ישעיה נ):

פסוק יד
מחתה. ענין שבירה כמו שמת מבצריו מחתה (תהלים פד):

פסוק טו
קרית. מל' קריה ועיר:

רישם. ענין עוני:

פסוק טז
תבואת. מל' תבואה ופירות:

לחטאת. ענין חסרון כמו קולע וכו' ולא יחטיא (שופטים כ):

פסוק יז
מתעה. כמו תועה או מתעה נפשו:

פסוק יח
דבה. ענין לעז והוצאת שם רע שרבים דובבים ומספרים בו כמו דבתם רעה (בראשית לז):

פסוק יט
וחושך. ענין מניעה כמו ולא חשכת (שם כב):

פסוק כא
ירעו. מלשון מרעה ור"ל יאכילו:

פסוק כג
זמה. ענין מעשה הרעה:

פסוק כד
מגורת. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב):

פסוק כה
סופה. רוח סערה:

פסוק ל
ימוט. לשון נטיה:

ישכנו. ענייננו חניה בהשקט:

פסוק לא
ינוב. ענין דבור כמו בורא ניב שפתים (ישעיהו נ"ז:י"ט):

פרק יא

פסוק א
מאזני. כלי המשקל:

פסוק ב
קלון. בזיון:

צנועים. המסתתרים עצמם מרוב ענותנותם:

פסוק ג
וסלף. ענין עקום כמו ויסלף דברי צדיקים (שמות כ"ג:ח'):
ישדם. מל' שדידה וגזילה:

פסוק ו
ובהות. ענין שבירה כמו מדבר הות (תהלים צ"א):

פסוק ז
אונים. בנים הבאים מכחו כמו כחי וראשית אוני (בראשית מ"ט:ג'):

פסוק ח
נחלץ. ענין הוצאה ושליפה כמו וחלצה נעלו (דברים כה):

פסוק י
תעלוץ. תשמח:

פסוק יב
יחריש. ישתוק:

פסוק טו
רע ירוע. ענין השבר והרצוץ כמו תרועם בשבט ברזל (תהילים ב':ט'):

פסוק טז
ועריצים. חזקים כמו עריצי גוים (יחזקאל כח):

פסוק יז
ועוכר. ענין השחתה ובלבול כמו עכרתם אותי (בראשית לד):
שארו. בשרו כמו אם יכין שאר (תהילים ע"ח:כ'):

פסוק יח
אמת. ענייננו דבר מקויים וכן ודבריך יהיו אמת (שמואל ב ז':כ"ח):

פסוק יט
כן. ענייננו כמו אמת וצדק כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כ"ז:ז'):

פסוק כ
עקשי. ענין עקום:

פסוק כב
נזם. עדי יושם על האף וכן חח ונזם (שמות לה):
טעם. ענייננו העצה ותוכן הדבר כמו וטעם זקנים יקח (איוב י"ב:כ'):

פסוק כד
וחושך. ומונע:

פסוק כה
ברכה. כל לשון ברכה עניינו הוספת טובה:
תדשן. מל' דשן ושמן:
ומרוה. ענין שביעה כמו כגן רוה (ישעיה נח):

פסוק כו
בר. תבואה כמו לשבר בר (בראש' מב):
יקבהו. יקללוהו כמו לכה קבה לי (במדבר כ"ב:י"א):
לאום. אומה כמו ולאום מלאום יאמץ (בראשית כ"ה:כ"ג):
משביר. ענין מכירת תבואה כמו לשבר בר (בראשית מב):

פסוק כז
שוחר. ענין דרישה כמו ושחרו אל (תהלים מח):

פסוק כט
רוח. עניינו כעס כמו הניחו את רוחי (זכריה ו':ח'):

פסוק לא
אף כי. עניינו כמו כל שכן וכן אף כי אש אכלתהו (יחזקאל ט"ו:ה'):

פרק יב

פסוק א
בער. שוטה ע"ש שנמשל כבהמות והוא מל' אנחנו ובעירנו (במדבר כ):

פסוק ז
ואינם. ואין מהם:

פסוק ח
ונעוה. מל' נע כאשר יאמר מן זע זעוה:

פסוק יב
מצוד. עניינו מבצר חזק כמו יבאוהו במצדות (יחזקאל יט):

פסוק יז
יפיח. ענין דבור כי בא בהפחת רוח הפה:

פסוק יח
בוטה. ענין דבור כמו לבטא בשפתים (ויקרא ה):
כמדקרות. ענין תחיבה בדבר מה כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה יג):

פסוק יט
ארגיעה. מל' רגע:

פסוק כ
חורשי. ענין מחשבה:

פסוק כא
יאונה. ענין הזדמנות כמו לא תאונה אליך רעה (תהלים צא):

פסוק כד
חרוצים. זרוזים:
למס. מל' המסה והמגה:

פסוק כה
ישחנה. מל' שחיה והשפלה כמו שחו רעים (לקמן יד):

פסוק כז
יחרוך. ענין שריפה כמו ושער ראשיהון לא התחרך (דניאל ג):
יקר. חשוב ונכבד:
חרוץ. הוא מין זהב טוב כמו בירקרק חרוץ (תהלים סח):

פסוק כח
נתיבה. ענין שביל ומסילה:

פרק יג

פסוק ג
פושק. ענין פתיחה והרחבה כמו ותפשקי את רגליך (יחזקאל ט"ז:כ"ה):
מחתה. ענין שבר:

פסוק ד
חרוצים. זריזים:
תדשן. ענין שומן:

פסוק ה
יבאיש. ר"ל ימאס כדבר הנבאש:

ויחפיר. ענין בושה כמו וחפרה הלבנה (ישעיה כד):

פסוק ו
תסלף. ענייני מעוקל ומעוקם כמו סלף בוגדים ישדם (לעיל יא):

פסוק ז
מתרושש. מל' רש ועני:

פסוק ח
כופר. פדיון:

גערה. צעקת נזיפה:

פסוק ט
ידעך. ענין ניתור וקפיצה וזהו כבוי הנר כי השלהבת קופצת מהפתילה וכן ידעך נרו (לקמן כ):

פסוק י
מצה. ענין מריבה כמו הן לריב ומצה תצומו (ישעיהו נ"ח:ד'):

פסוק יא
על יד. ביד וכן עמדתם על חרבכם (יחזקאל ל"ג:כ"ו) ומשפטו בחרבכם:

פסוק יב
מחלה. מלשון חולי ומכאוב:

פסוק יג
יחבל. מל' חבלה ומכה:

פסוק טו
איתן. ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כד):

פסוק טז
יפרוש. מל' פרישה ושטיחה:

פסוק יז
מלאך. ענין שליח כמו מלאך שלוח אליהם (יחזקאל כ"ג:מ'):

וציר. גם הוא ענין שליח כמו וציר בגוים שולח (עובדיה א':א'):

פסוק יח
פורע. ענין בטול:

פסוק יט
נהיה. ענין שבירה כמו נהיתי ונחליתי (דניאל ח):
תערב. ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג':ד'):

פסוק כ
ירוע. ענין שבירה ורציצה כמו תרועם בשבט ברזל (תהילים ב':ט'):

פסוק כב
וצפון. ענין הסתרה:
חיל. עושר:

פסוק כג
ניר. ענין חרישה כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד):
ראשים. מלשון רש ועני:
נספה. ענין מיתה כמו אני נאסף אל עמי (בראשית מט):

פסוק כד
חושך. מונע:
שחרו. עניינו ימי הילדות שהוא בתחילת הימים והושאל מל' שחר הבקר וכן הילדות והשחרות הבל (קהלת י"א:י'):

פרק יד

פסוק ב
ונלוז. ענין הטיה והסרה כמו ונלוזים במעגלותם (לעיל ב):

פסוק ג
חוטר. מטה כמו ויצא חוטר מגזע ישי (ישעיה יא):

פסוק ד
אלפים. שורים כמו שגר אלפיך (דברים ז):
אבוס. אוצר התבואה כמו פתחו מאבוסיה (ירמיה נ):
בר. ברור ונקי:

פסוק ה
ויפיח. ענין דבור:

פסוק ז
מנגד. ממרחק כמו כי מנגד תראה את הארץ (דברים ל"ב:נ"ב):

ובל. הוי"ו היא במקום או כמו אביו ואמו קלל (ויקרא כ':ט'):

פסוק ט
יליץ. מל' מליצה:

אשם. קרבן אשם:

פסוק י
יתערב. מלשון תערובות:

פסוק יג
תוגה. מל' יגון ועצבון:

פסוק יד
סוג. עניינו החזרה לאחור כמו והוסג אחור משפט (ישעיהו נ"ט:י"ד):

פסוק טו
לאשורו. ענין דרך ופסיעו' כמו באשורו אחזה רגלי (איוב כ"ג:י"א):

פסוק טז
מתעבר. מלשון עברה וכעס:

פסוק יט
שחו. ענין כפיפה והשפלה כמו וישח אדם (ישעיה ב):

פסוק כב
יתעו. הונח על הרוצה ללכת בדרך זה והולך באחר והושאל לכל התועה בדעתו חורשי. ענין מחשבה:

פסוק כג
עצב. גם העמל נקרא עצב כי עצב בעמל:

מותר. יתרון והרווחה:

פסוק כח
ובאפס. עניינו כמו באין וכן אפס בלעדי (ישעיה מה):

לאום. אומה:

מחתת. שבר ופחד:

רזון. עניינו כמו שר וכן האזינו רוזנים (שופטים ה):

פסוק ל
חיי. ענין רפואה כמו וימרחו על השחין ויחי (ישעיה לה):

מרפא. מל' רפיון עם שהוא באל"ף כמו על כן הוא מרפא (ירמיה לח):

קנאה. עניינו כעס וכן קנאוני בלא אל (דברים ל"ב:כ"א):

פסוק לא
חרף. ענין גדוף:

פסוק לה
ועברתו. מל' עברה וכעס:

פרק טו

פסוק א
מענה. מל' עניה ותשובה:

פסוק ב
תיטיב. ענין תקון כמו ותיטב את ראשה (מלכים ב' ט'):

יביע. ענין דבור כמו יביע אומר (תהלים י"ט) והוא מושאל ממעיין הנובע מים רבים:

פסוק ג
צופות. ענין הבטה וראיה:

פסוק ד
מרפא. מלשון רפיון:

וסלף. ענין עקום ועוות:

ברוח. עניינו רצון וכן הנני נותן בו רוח (ישעיה לז):

פסוק ה
ינאץ. ימאס:

יערים. מלשון ערמה והשכל:

פסוק ו
חוסן. ענין חוזק כמו וחסון הוא כאלונים (עמוס ב):

ובתבואת. מל' ביאה:

נעכרת. מלשון עכירה ובלבול כמו עכרתם אותי (בראשית לד):

פסוק ז
יזרו. ענין פזור כמו יזורה על נוהו גפרית (איוב י"ח:ט"ו):

פסוק יא
אף כי. עניינו כמו כ"ש וכן אף כי אש אכלתהו (יחזקאל ט"ו:ה'):

פסוק יג
נכאה. נשברה כמו ונכאה לבב (תהלים קט):

פסוק יז
ארחת. ענין האכילה התמידית בכל יום כמו וארוחתו ארוחת תמיד (מלכים ב כ"ה:ל'):
אבוס. שם המקום שמפטמים בו את הבהמות כמו וחמור אבוס בעליו (ישעיהו א':ג'):

פסוק יח
יגרה. מל' תגר וחרחור כמו ואל תתגר בם מלחמה (דברים ב':ט'):
מדון. מלשון דין ומריבה:

פסוק יט
כמשוכת. ענין גדר כמו הסר משוכתו (ישעיה ה):
חדק. מין קוצים כמו טובה כחדק (מיכה ז):
סלולה. ר"ל ממושמש בו הרבה להסיר אבני המכשול ודוגמתו סלסלה ותרוממך (לעיל ד):

פסוק כב
סוד. ענין עצה שדרכו להיות בסוד לבל יודע, או שהעצה הוא למעשה כיסוד לבנין:

פסוק כג
במענה. ענין אמירה כמו ומה' מענה לשון (לקמן טז):

פסוק כה
יסח. ענין עקירה כמו ונסחתם מעל האדמה (דברים כ"ח:ס"ג):

פסוק כז
בוצע בצע. הגוזל הון כמו ובוצע ברך (תהילים י':ג') וכמו מה בצע (בראשית ל"ז):

פסוק כח
יהגה. יחשוב כמו הגיון לבי (תהלים יט):
לענות. מלשון עניה ותשובה:

פסוק ל
תדשן. ענין שומן:

פסוק לא
תלין. ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א'):

פסוק לב
פורע. ענין השבתה ובטול כמו ותפרעו כל עצתי (לעיל א'):

פרק טז

פסוק א
מערכי. ענין סדור:
מענה. ענין אמירה:

פסוק ב
זך. ברור ונקי כמו שמן זית זך (שמות כ"ז:כ'):
ותוכן. מל' תוך:

פסוק ג
גול. גלגל וסבב:

פסוק ז
ישלים. מל' שלום:

פסוק י
קסם. ענין ניחוש כמו קוסם קסמים (דברים י"ח):
ימעל. ענין בגידה ואשמה:

פסוק יא
פלס. ענין יושר כמו פלס מעגל רגליך (לעיל ד) והושאל על מטה המאזנים כי הוא מיישר המשקל:
כיס. אמתחת ושק:

פסוק יד
יכפרנה. ענין העברה וקנוח ועש"ז יקראו המזרקים כפורי זהב (עזרא א':י') כי הכהן מקנח ידו מן הדם בשפת המזרק:

פסוק טו
מלקוש. כן נקרא המטר המאוחר כמו יורה ומלקוש (דברים י"א):

פסוק יח
גאון. ענינו ממשלה כמו גאון יעקב (עמוס ז'):
כשלון. ענין חלשות ונפילת הכח:

פסוק יט
שלל. הון רב:

פסוק כד
צוף דבש. חלות דבש וכן ונופת צופים (תהלים יט):
לעצם. ר"ל לגוף כי העצמות הם מעמידי הגוף:

פסוק כו
אכף. מלשון כפיה ונגישה וכן ואכפי עליך לא יכבד (איוב ל"ג:ז'):

פסוק כז
כורה. חופר בור כמו בור כרה (תהלים ז'):
צרבת. ענין שריפה כמו ונצרבו בה כל פנים (יחזקאל כ"א:ג'):

פסוק כח
ונרגן. ענין תלונה כמו ותרגנו באהליכם (דברים א):
אלוף. שר כמו ואל תבטחו באלוף (מיכה ז':ה'):

פסוק ל
עוצה. ענין סתימה כמו ויעצם את עיניכם (ישעיה כט):
קורץ. ענין נדנוד לרמז כמו קורץ בעיניו (לעיל ו):
כלה. ענין גמר והשלמה:

פסוק לב
ברוחו. ענין כעס:

פסוק לג
יוטל. ענין השלכה:

פרק יז

פסוק א
פת. חתיכת לחם מל' פתות אותה פתים (ויקרא ב':ו'):
חרבה. יבשה:

פסוק ג
מצרף. וכור שמות הכלים אשר יתיכו בהם הזהב והכסף:

פסוק ד
מזין. כמו מאזין ר"ל מקשיב באזנו:
הוות. ענין שבר ורעה כמו מדבר הוות (תהלים צ"א):

פסוק ה
לאיד. ענין תקלה ומקרה רע כמו הלא איד לעיל (איוב ל"א):

פסוק ז
נאוה. מל' נאה וכן נאוה תהלה (תהלים קמז):
לנבל. אדם פחות ונבזה:

פסוק ח
אבן חן. יש אבני יקר המרבים חן למי שנושאם ואמרו שכן סגולת הרמגליות:

פסוק ט
ושונה. מל' שנית:
אלוף. שר ומושל:

פסוק י
תחת. ענין פחד ושבר כמו אל תערוץ ואל תחת (יהושע א'):

פסוק יא
ישלח. ענין גרוי ושסוי כמו ושן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב:כ"ד):

פסוק יב
פגוש. ענין פגיעה:
שכול. מי שבניו מתים קרוי שכול כמו לא תהיה משכלה (שמות כ"ג):

פסוק יג
תמוש. ענין הסרה כמו לא ימוש (שם יג):

פסוק יד
פוטר. ענין פתיחה כמו פטר רחם (, שם):
התגלע. כמו התגלה בה"א וכן בכל תושיה יתגלע, לקמן יח):
נטוש. עזוב:

פסוק טז
מחיר. ענינו דמי הדבר וערכו כמו ובלא מחיר יין וחלב (ישעיהו נ"ה:א'):

פסוק יח
ערב ערבה. מלשון ערבות ממון:

פסוק יט
מצה. ענין מריבה כמו הן לריב ומצה תצומו (שם נ"ח):
פתחו. על פתח הפה יאמר וכן שמור פתחי פיך (מיכה ז':ה'):

פסוק כא
לתוגה. מל' יגון:

פסוק כב
גהה. כמו כגהה ותחסר כ"ף השמוש ועניינו רפואה כמו ולא יגהה מכם מזור (הושע ה':י"ג):
נכאה. שבורה כמו ונכאה לבב (תהלים ק"ט):
גרם. עצם כמו תשבר גרם (לקמן כ"ה):

פסוק כה
וממר. מל' מרירות:

פסוק כז
חושך. מונע:

פסוק כח
אוטם. ענין סתימה וכמו אוטם אזנו (ישעיה לג):

פרק יח

פסוק א
תושיה. כן נקראת התורה והוא מל' יש כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כיתר הדברים:
יתגלע. כמו יתגלה בה"א:

פסוק ג
בוז. בזיון:

פסוק ו
למהלומות. ענין הכאה המשברת כמו והלמה סיסרא (שופטים ה'):

פסוק ח
נרגן. מתלונן כמו ונרגן מפריד אלוף (לעיל טז):
כמתלהמים. ענין הכאה המשברת והוא הפוך מן הלום:

פסוק יא
קרית. מל' קריה ועיר:
במשכיתו. עניינו הרצוף ברצפת אבנים והוא מלשון סכך וכסוי כמו ואבן משכית (ויקרא כ"ו):

פסוק יד
יכלכל. ענין סבלה והחזקה כמו השמים וגו' לא יכלכלוך (מלכים א' ח'):
מחלהו. מלשון חולי:
נכאה. שבורה:

פסוק טז
מתן. מתנה ודורון:

פסוק יח
ישבית. יבטל כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד):

פסוק יט
כבריח. הוא כעין מקל משימים לרוחב הדלת לסגרו:
ארמון. היכל מלך:

פסוק כב
ויפק. יוציא כמו יפיק תבונה (לעיל ג):

פסוק כג
עזות. חזקות וקשות:

פסוק כד
להתרועע. מל' ריע וחבר:

פרק יט

פסוק ב
ואץ. ענין מהירות כמו ולא אץ לבא (יהושע י':י"ג):

פסוק ג
תסלף. תעקם כמו וסלף בה (לעיל ט"ו):
יזעף. יכעס כמו זעף ה' אשא (מיכה ז':ט'):

פסוק ה
ויפיח. ענין אמירה:

פסוק ו
רבים. גדולים וחשובים כמו רבי המלך (ירמיה מא):
יחלו. יבקשו כמו ויחל משה (שמות לב):

פסוק י
נאוה. נאה ויפה:

פסוק יב
נהם. כן נקרא שאגת הארי וכן ארי נוהם (לקמן כ"ח):
זעף. כעס:

פסוק יג
הות. שברון לב:
ודלף. ענין טפטוף כמו דלפה עיני (איוב יו):
טורד. ענין גרושין כמו ולך טרדין (דניאל ד):

פסוק כג
יליך. ענין התמדי כמו צדק יליך בה (ישעיה א):
יפקד. ענין זכרון והשגחה:

פסוק כד
בצלחת. שם כלי בשול כמו ובדודים ובצלחות (דברי הימים ב ל"ה:י"ג):

פסוק כה
יערם. מלשון ערמה:

פסוק כו
משדד. מלשון שדידה וגזלה:
ומחפיר. ענין בושה:

פסוק כז
לשגות. מלי שגגה ומשגה:

פסוק כח
יליץ. מלי מליצה:

פרק כ

פסוק א
הומה. ענין צעקה:
שוגה. מלי שגגה:

פסוק ב
נהם. כן נקרא שאגת האריה:

אימת. מל' אימה ופחד:

מתעברו. מל' עברה וכעס:

חוטא. ענין חסרון כמו קולע באבן אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ':ט"ז):

פסוק ג

יתגלע. כמו יתגלה בה"א:

פסוק ה

ידלנה. ענין שאיבה כמו דלה דלה לנו (שמות ב':י"ט):

פסוק ח

מזרה. ענין פרישה ושטיחה כמו כי חנם מזורה הרשת (לעיל א):

פסוק ט

זכיתי. מל' זך ונקי:

פסוק י

איפה. שם מדה בת ג' סאים:

פסוק יא

במעלליו. במעשיו כמו אשר עולל לי (איכה א':י"ב):

יתנכר. מלשון נכר וזר:

פסוק יג

תורש. מל' רש ועני:

פקח. פתח כמו עיניו פקח (איוב כז):

פסוק יד

ואוזל. ענין הליכה כמו אזלו מים מני ים (שם יד):

פסוק טו

פנינים. הם המרגליות:

פסוק טז

חבלהו. ענין משכון כמו אם חבל תחבל (שמות כ"ב:כ"ה):

פסוק יז

ערב. ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג':ד'):

חצץ. אבנים דקים כמו ויגרס בחצץ שני (איכה ג':ט"ז):

פסוק יט
ולפותה. מל' פתי ושוטה:
תתערב. מל' תערובות:

פסוק כ
ידעך. ענין ניתר וקפיצה כמו דועכו כאש קוצים (תהילים קי"ח:י"ב) והיא כבוי הנר כי השלהבת נדחה ונקפץ מן הפתילה:
באישון. ענין שחרות וחושך וכן באישון לילה (לעיל ז):

פסוק כד
מצעדי. מדרך הרגל כמו ויהי כי צעדו (שמואל ב' ו):

פסוק כה
ילע. ענין השחתה ובלבול כמו על כן דברי לעו (איוב ו':ג'):
לבקר. ענין דרישה וחפוש כמו לא יבקר (ויקרא יג):

פסוק כו
מזרה. ענין פזור כמו מזרה ישראל יקבצנו (ירמיה לח):
אופן. גלגל:

פסוק ל
תמרוק. ענין זכוך ובהירות כמו מרקו הרמחים (שם מו):

פרק כא

פסוק א
פלגי מים. אמת המים:

פסוק ב
ותוכן. מל' תוך:

פסוק ד
ניר. ענין חרישה כמו נירו לכם ניר (שם ד) והוא מושאל על המחשבה כמו שהושאל לה ל' חרישה כמ"ש אל תחרוש על רעך רעה (לעיל ג):

פסוק ה
חרוץ. זרוז וישר:
אץ. ענין מהירות כמו ולא אץ לבוא (יהושע י':י"ג):

פסוק ו
נדף. ענין דחיפה ומוכה כמו תדפנו רוח (תהלים א):

פסוק ז
יגורם. מל' מגור ופחד וכן מגורת רשע (לעיל י):

פסוק ט
פנת. זויות:

חבר. חבורת אנשים וכן חבר כהנים (הושע ו):

פסוק י
יוחן. מלשון חן:

פסוק יב
משכיל. ענין הצלחה כי המצליח במעשיו נראה להבריות שעושה בהשכל:

מסלף. מעקם כמו ויסלף דברי בוגד (לקמן כב):

פסוק יג
אוטם. סותם:

פסוק יד
יכפה. ענין כסוי ובדרז"ל כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח):

פסוק טו
ומחתה. ענין שבר:

פסוק טז
רפאים. הם המתים שנרפו ונחלשו:

פסוק כ
בנוה. במדור:

יבלענו. מלשון בליעה:

פסוק כב
ויורד. מלשון ירידה והשפלה:

פסוק כד
יהיר. גס הרוח כמו גבר יהיר (חבקוק ב):

בעברת. מל' עברה וכעס:

פסוק כה
מאנו. לא רצו:

פסוק כו
יחשוך. ענין מניעה:

פסוק כז
בזמה. במחשבה רעה כמו זמה היא (ויקרא יח):

פסוק כט
בפניו. בכעסו וכן ופניה לא היה לה (שמואל א א) כי הכעס נראה בפני האדם:

פרק כב

פסוק ב
נפגשו. ענין פגיעה כמו רש ואיש תככים נפגשו (לקמן כט):

פסוק ג
נענשו. גם הפסד הממון קרוי בל' עונש כמו וענשו אותו מאה כסף (דברים כ"ב:י"ט):

פסוק ד
עקב. עניינו סוף ואחרית ע"ש שהעקב הוא סוף הרגל:

פסוק ה
צנים. קוצים כמו ולצנינים בצדיכם (במדבר לג):

פסוק ו
חנוך. הוא ענין התחלה לדבר שעתיד לעמוד בו כמו ולא חנכו (דברים כ'):

פסוק ח
ושבט עברתו. הושאל לשון שבט על העברה והזעם וכן אשור שבט אפי (ישעיהו י':ה'):

פסוק י
וישבות. ענין הבטול כמו שבת נוגש (שם יד):

פסוק יב
ויסלף. ויעקם:

פסוק יד
שוחה. בור כמו בשחת עשו (תהלים ט'):

זרות. מל' זר:

זעום. ענין כעס:

פסוק יז
תשית. תשים כמו שת לי אלהים זרע (בראשית ד':כ"ה):

פסוק יח
נעים. ענין מתיקות וערבות:

פסוק כ
שלישים. שרים ונכבדים כמו ומבחר שלישיו (שמות ט"ו:ד') ור"ל דברים חשובים ונכבדים וכן שמעו כי נגידים אדבר (לעיל ח):
במועצות. מל' עצה:

פסוק כא
קשט. ענין אמת כמו מפני קושט סלה (תהלים ס'):
לשולחיך. ענין טרוד וגרושין כמו הן ישלח איש (ירמיה ג'):

פסוק כג
וקבע. ענין גזל כמו היקבע אדם אלהים (מלאכי ג':ח'):

פסוק כד
תתרע. מל' ריע וחבר:

פסוק כה
תאלף. תלמד כמו כי יאלף עונך פיך (איוב ט"ו:ה'):

פסוק כו
משאות. ענין הלואה כמו משאת מאומה (דברים כד):

פסוק כח
תסג. ענין ההחזרה לאחור כמו ארור מסיג גבול (שם כז):

פסוק כט
חזית. ענין ראיה כמו ואחזה אנכי (לקמן כד):
חשכים. שפלים ופחותים כי כמו שנקראים שרים חורים מל' חיור ולובן כן יקראו הפחותים חשוכים מל' חושך ושחרות:

פרק כג

פסוק ב
שכין. כמו סכין בסמ"ך וכן התמלא בשכות עורו (איוב מ':ל"א):
בלועך. ענין בליעה וכן יעלעו דם (שם לט) והבי"ת היא בי"ת השמוש:

פסוק ג
למטעמותיו. דברים מוטעמים ומשובחים כמו ועשה לי מטעמים (בראשית כ"ז:ד'):

פסוק ד
תיגע. מל' יגיעה:

פסוק ה
התעיף. מל' עפיפה ותנועה:

פסוק ז
שער. מל' השערה ואומדן כמו מאה שערים (שם כו):

פסוק ח
תקיאנה. הוא החזרת המאכל לחוץ וכן קיא צואה (ישעיה כח):

פסוק ט
מליך. מאמריך כמו אין מלה בלשוני (תהילים קל"ט:ד'):

פסוק יד
משאול. מגיהנם:

פסוק טז
ותעלוזנה. ענין שמחה כמו יעלזו חסידים (שם קמט):

כליותי. תאות השמחה היא בכליות:

פסוק יח
כי אם יש. כי אשר יש:

פסוק יט
ואשר. ענין מצעדים ופסיעות כמו ואשרו בדרך בינה (לעיל ט):

פסוק כ
בסובאי. ענין רבוי השתיה:

בזוללי. ענין רבוי האכילה כמו סורר ומורה וכו' זולל וסובא (דברים כא):

פסוק כא
נומה. מל' תנומה ושינה:

פסוק כד
גיל. ענין שמחה:

פסוק כח
כחתף. כמו כחטף בט"ת ועניינו מהירות הלקיחה כמו וחטפתם לכם (שופטים כא):

פסוק כט
שיח. ענין דבור כמו יעקב עליו שיחי (תהלים קד):
פצעים. מכות המוציאות דם כמו פצע תחת פצע (שמות כא):
חכלילות. אדמימות כמו חכלילי עינים מיין (בראשית מט):

פסוק ל
למאחרים. מלי אחור ועכוב:
ממסך. ענין מזיגה והוא תערובת המים ביין כמו מסכה יינה (לעיל ט):

פסוק לא
יתאדם. מלשון אודם:

פסוק לב
וכצפעוני. הוא מין נחש:

פסוק לג
זרות. מלי זר ונכר:

פסוק לה
חליתי. מלי חולי:
הלמוני. ענייני מכות המשברות כמו יהלמני צדיק (תהלים קמ"א):
אקיץ. אעיר מן השינה:

פרק כד

פסוק ב
יהגה. יחשוב כמו והגיון לבי (שם יט):

פסוק ה
מאמץ. מחזק:

פסוק ו
ברוב. ענייני גדולה וחשיבות כמו ורבי המלך (ירמיה מא):

פסוק ז
ראמות. שם אבן יקר וכן ראמות וגביש (איוב כח):

פסוק י
התרפית. מלי רפיון:
כחכה. כמו כחך:

פסוק יא
ומטים. מל' נטיה:

תחשוך. תמנע:

פסוק יב
תוכן. מל' תוך:

פסוק יג
ונופת. ענין הזלה ונטיפה כמו ונופת צופים (תהלים יט):

חכך. מל' חיך:

פסוק טו
תשדד. מל' שדידה וגזלה:

רבצו. מקום רבצו והוא המקום אשר ישכב שמה לנוח כמו כרע רבץ כאריה (בראשית מ"ט:ט'):

פסוק יט
תתחר. ענין ההתערבות להדמות כמו ואיך תתחרה את הסוסים (ירמיה יב):

פסוק כ
ידעך. ענין ניתר וקפיצה כמו דועכו כאש קוצים (תהילים קי"ח:י"ב) תהו כבוי הנר שקופץ השלהבת מן הפתילה:

פסוק כא
שונים. מל' השתנות וחלוף כמו ודתיהם שונות (אסתר ג):

תתערב. מלשון תערובות:

פסוק כב
אידם. ענין שבר ומקרה רע כמו שמח לאיד (לעיל וז):

ופיד. ענייני כמו איד וכן אם בפידו להן שוע (איוב ל':כ"ד):

פסוק כד
יקבוהו. יקללוהו כמו מה אקוב (במדבר כג):

יזעמוהו. מל' זעם וכעס לאומים. אומות:

פסוק כה
ינעם. מל' נעימות ויופי:

פסוק כו
ישק. מל' נשיקה ור"ל חבור השפתים וכן צדק ושלום נשקו (תהילים פ"ה:י"א) שר"ל תלוים ומחוברים זה בזה:
נכוחים. אמיתים וישרים כמו ונכחה לא תוכל לבוא (ישעיהו נ"ט:י"ד):

פסוק כז
ועתדה. ענין הזמנה כמו התעתדו לגלים (איוב טו):

פסוק לא
קמשונים. חרולים מיני קוצים כמו קמוש וחוח במבצריה (ישעיהו ל"ד:י"ג) וכמו תחת חרול יספחו (איוב ל':ז'):
וגדר. כותל:
נהרסה. מל' הריסה ונתיצה:

פסוק לב
ואחזה. ענין ראיה כמו חזית איש מהיר (לעיל כב):

פסוק לג
תנומות. היא השינה הקלה:

פסוק לד
מתהלך. הראוי כמתהלך ותחסר הכ"ף:
רישך. מל' רש ועוני:

פרק כה

פסוק א
העתיקו. כותב הדברים מספר אל ספר יקרא מעתיק לפי שנראה כאלו מעתיק ומסיר הדברים משם לכתבם באחר ועם כי נשארו גם בראשון מ"מ נראה הוא כאלו מסיר משם:

פסוק ב
חקור. ענין חפוש ודרישה:

פסוק ג
לרום. מל' הרמה וגבהות:

פסוק ד
הגו. ענין הסרה כמו כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ב ב'):
סיגים. הוא פסולת הכסף:

פסוק י
יחסדך. ענין חרפה כמו חסד הוא (ויקרא כ):
ודבתך. על הרוב יאמר על דברי גנאי ומעצמו יובן:

פסוק יא
במשכיות. מל' סכך וכסוי וכן ואבן משכית (שם כו):
אפניו. מל' אופן עגלה:

פסוק יב
נזם. שם תכשיט הנתון על האף:
וחלי. ענין עדי ותכשיט כמו ותעד נזמה וחליתה (הושע ב':ט"ו):
כתם. זהב יקר וטוב וכן בכתם אופיר (תהלים מה):

פסוק יג
כצנת. מל' צנה וקור ובדו ז"ל בשר צונן (פסחים עו):
ציר. שליח כמו וציר בגוים שולח (עובדיה א':א'):
ישיב. ענין השקט והנחה כמו בשובה ונחת (ישעיה ל):

פסוק יד
נשיאים. ענינם ע"ש שמנשאים עצמם למעלה:
מתהלל. מל' הלול ושבח:
במתת. מל' מתנה:

פסוק טו
קצין. שר ומושל כמו קצין תהיה לנו (שם ג):
גרם. עצם כמו תיבש גרם (לעיל יז) ור"ל הקושי:

פסוק טז
והקאתו. ענין החזרת המאכל מן הגוף וכן וספק מואב בקיאו (ירמיהו מ"ח:כ"ו):

פסוק יז
הוקר. מל' יקר:

פסוק יח
מפיץ. שם כלי המשבר וכן מפץ אתה לי (שם נח):
שנון. ענין חדוד:
עונה. מעיד כמו לא תענה (שמות כ'):

פסוק יט
רועה. ענין שבירה כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב׳):
מועדת. ענין החלקה והשמטה כמו ולא מעדו קרסולי (שם י״ח):

פסוק כ
מעדה. מל׳ עדי וקשוט:
קרה. מל׳ קרירות:
נתר. מין אדמה רכה עשוי לכבס בו כמו אם תכבסי בנתר (ירמיהו ב׳:כ״ב):
רע. מושבר כמו שן רועה:

פסוק כב
חותה. עניינו שאיבת האש מהיקוד כמו לחתות אש מיקוד (ישעי׳ ל):

פסוק כג
תחולל. ענין בריאה והולדה כמו הן בעון חוללתי (תהילים נ״א:ז׳):
נזעמים. מל׳ זעם וכעס:

פסוק כד
פנת. זויות:

פסוק כו
נרפש. ענין רמיסה כמו ברגליכם תרפשון (יחזקאל לד):
מט. מל׳ נטיה:

פסוק כח
פרוצה. ענין שבירה:
מעצר. ענין מניעה כמו ותעצר המגפה (במדבר יז):
לרוחו. ענין דבור כמו וברוח שפתיו (ישעיהו י״א:ד׳) על שם שבאה ברוח הפה:

פרק כו

פסוק א
בקיץ. הוא עת שטיחת התאנים ליבש כמו וקיץ וחורף (בראשית ח):
נאוה. נאה כמו נאוה תהלה (תהלים לג):

פסוק ב
כדרור. הוא עטלף ותקרא דרור ע״ש שמקננת בבתים כאלו היתה חפשית מבני אדם כי דרור הוא ענין חירות כמו וקראתם דרור (ויקרא כה):

פסוק ג
שוט. שרביט ושבט כמו קול שוט (נחום ג):
מתג. הוא כעין רסן עשוי להנהיג בו במתג ורסן עדיו (תהילים ל"ב:ט'):
לגו. לגוף כמו אחרי גוך (יחזקאל כג):

פסוק ד
תען. מל' עניה ותשובה:
תשוה. מל' השואה ודמיון:

פסוק ו
מקצה. מל' קציצה וכתיתה:
חמס. דברי סרה וקרוב לענין נחמסו עקביך (ירמיהו י"ג:כ"ב) שהוא הסרה:

פסוק ז
דליו. ענין הרמה כמו דלו עיני למרום (ישעיה לח):
שוקים. שוקי הרגלים:
מפסח. מחגר:

פסוק ח
כצרור. ענין קשירה כמו צרור כספו (בראשית מב):
במרגמה. כן יקרא הקלע על כי בו רוגמים ומשליכים האבנים והוא מל' באבן ירגמו (ויקרא כ):

פסוק ט
חוח. מין קוץ כמו החוח אשר בלבנון (מלכים ב' יד):

פסוק י
רב. מל' מריבה:
מחולל. מל' חלל והרג:
עוברים. ר"ל בעלי עבירה עוברים על דת:

פסוק יא
קאו. מל' הקאה:
שונה. מל' שנים:

פסוק יג
שחל. שם משמות האריה:

פסוק יד
צירה. רגל הדלת הנתון בחור המפתן וכן נאמר בדרך שאלה נהפכו עליה ציריה (ש"א ד):

פסוק טו
בצלחת. שם כלי בשול כמו ובדודים ובצלחות (דברי הימים ב' לה:יג):
נלאה. ענין עייפות כמו ונלאו מצרים (שמות ז):

פסוק יח
כמתלהלה. ענין יגיעה ועייפות כמו ותלה ארץ מצרים (בראשית מ"ז:י"ג):
היורה. ענין השלכה כמו ירה בים (שמות טו):
זקים. ניצוצות כמו מאזרי זיקות (ישעיה נ):

פסוק כ
באפס. הוא כענין לא כמו ואפס כמוני (שם מו):
נרגן. מתלונן:

פסוק כא
פחם. הם גחלים כבוים כמו נופח באש פחם (שם לד):
לחרחר. להבעיר אש המריבה והחרון והוא מל' והעצמות יחרו (יחזקאל כז):

פסוק כב
כמתלהמים. ענין הכאה המשברת והוא הפוך מן יהלמני צדיק (תהלים קמב):

פסוק כג
סיגים. הוא פסולת הכסף:
מצופה. מחופה:
דולקים. ענין רדיפה כמו דלקת אחרי (בראשית לא):

פסוק כה
שבע. ר"ל הרבה וכן שבע יפול צדיק (לעיל כד):

פסוק כו
במשאון. בחושך כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל':ג'):

פסוק כז
כורה. חופר כמו בור כרה (תהלים ז):
שחת. בור כמו ויפול בשחת (, שם):
וגולל. מל' גלגול וסבוב:

פסוק כח
דכיו. ענין שבירה וכתיתה כמו או דכו במדוכה (במדבר י״א:ח׳):
מדחה. מל׳ דחיה:

פרק כז

פסוק א
תתהלל. מל׳ הלול ושבח:
ילד. ענייני מקרה וכן אלה תולדות יעקב (בראשית ל״ז:ב׳) ולפי שהזמן מוליד הקורות אמר ילד יום:

פסוק ג
ונטל. ענין משא כמו נטילי כסף (צפניה א):

פסוק ו
פצעי. הם מכות המוציאות דם:
ונעתרות. ענין רבוי כמו ועתר ענן הקטורת (יחזקאל ח׳:י״א):

פסוק ז
תבוס. ענין רמיסה כמו יבוס צרינו (תהלים ס):
נופת. ענין הזלה והתכה וכן ונופת צופים (שם יט) ותחסר מלת צופים והוא מובן מעצמו:

פסוק ח
מן קנה. מן מדורה:

פסוק ט
וקטורת. עשן בשמים:

פסוק י
אידך. מל׳ איד ומקרה רע:

פסוק יב
נענשו. גם הפסד ממון נקרא עונש וכן וענשו אותו מאה כסף (דברים כ״ב:י״ט):

פסוק יג
חבלהו. ענין משכון כמו אם חבול תחבול (שמות כ״ב:כ״ה):

פסוק יד
מברך. ענין התפארות כמו אשר המתברך בארץ (ישעיהו ס״ה:ט״ז):

פסוק טו
דלף. ענין טפטוף כמו דלפה עיני (איוב טז):
טורד. ענין גרושין כמו ולך טרדין (דניאל ד):
סגריר. מלי סגירה:
נשתוה. מלי השואה ודמיון:

פסוק יז
יחד. מלשון חדידה ושנון:

פסוק כ
שאול. בור הקבר:
ואבדו. הגיהנם:

פסוק כא
מצרף. וכור שמות כלי הצורפים:

פסוק כב
תכתוש. ענין כתיתה וטחינה:
במכתש. שם הכלי שכותשים בו:
הריפות. מלי רפיון ור"ל החטים הנרפים הנקלפים מקליפותיהן וכן ותשטח עליו הריפות (שמואל ב י"ז:י"ט):
בעלי. הוא יד המכתש שדוכין בו וכן והעלות וכפות (דברי הימים ב' כד):

פסוק כג
שית. ענין שימה:

פסוק כד
חוסן. ענין חוזק ויאמר על העושר וכן חוסן ויקר יקחו (יחזקאל כ"ב:כ"ה):
נזר. כתר:

פסוק כה
ונאספו. ענין כליון כמו אסף אסיפם (ירמיה ח'):

פסוק כו
ומחיר. ענין ערך הדבר ושויו כמו יקחו במחיר (דברי הימים ב' א') עתודים. עזים זכרים:

פסוק כז
ודי. ענין ספוק הצורך:
ללחמך. למאכלך:

ללחם ביתך. כמו וללחם ביתך בוי"ו:

פרק כח

פסוק א
ככפיר. שם משמות האריה:

פסוק ג
סוחף. ענין שטיפה וגריפה כמו נסחף אביריך (ירמיה מו):

פסוק ד
יתגרו. מלשון תגר ומריבה:

פסוק ז
ורועה. ענין חבור וריעות:

זוללים. מרבים באכילה:

פסוק ח
הונו. מלשון הון ועושר:

בנשך. ותרבית נשך בכסף ותרבית באוכל וכן נאמר את כספך וגו' בנשך ובמרבית וגו' אכלך (ויקר' כה):

לחונן. מל' חנינה ומתנה:

פסוק י
משגה. מל' שגגה:

בשחותו. מל' שחת ובור ור"ל תקלה וסכנה:

פסוק יב
בעלוץ. ענין שמחה כמו תעלץ קריה (לעיל י"א):

רבה. גדולה כמו על ארץ רבה (תהילים ק"י:ו'):

יחופש. ענין בקור ודרישה:

פסוק יד
ומקשה. מלשון קשה וחזק:

פסוק טו
נוהם. ושוקק שאגת הארי נקרא נהימה ושאגת הדוב שקיקה:

פסוק טז
נגיד. שר ומושל:

מעשקות. מל' עושק וגזל:
בצע. עושק וגזל:

פסוק יז
עשוק. גזול ונשחת בעין:
יתמכו. ענין סעד:

פסוק יח
ונעקש. ענין עקום:

פסוק כ
ואץ. ענין מהירות כמו ולא אץ לבא (יהושע י':י"ג):

פסוק כא
גבר. איש:

פסוק כה
יגרה. מל' תגר ומריבה:
ידושן. מל' דשן ושמן וכן ירויון מדשן ביתך (תהילים ל"ו:ט'):

פסוק כז
ומעלים. מל' העלמה:
מארות. מל' ארור:

פרק כט

פסוק ב
ברבות. ענין גדולה כמו ורבי המלך (ירמיה מ"א):
יאנח. מלשון אנחה:

פסוק ג
ורועה. מל' ריעות וחבור:

פסוק ד
תרומות. ענין הפרשה כמו ויקחו לי תרומה (שמות כ"ה:ב'):

פסוק ה
פעמיו. רגליו כמו פעמיו ירחץ בדם הרשע (תהילים נ"ח:י"א):

פסוק ז
דין. משפט יסורים:

פסוק ח
יפיחו. ענין נשיבה כמו נופח באש (ישעיה נ"ד):
קריה. עיר:

פסוק יא
רוחו. ענייננו כעס וכן הניחו את רוחי (זכריה ו':ח'):
ישבחנה. ענין השפלה והשקטה כמו משביח שאון ימים (תהילים ס"ה:ח'):

פסוק יג
תככים. מלי הכאה ושבירה:
נפגשו. ענין פגיעה:

פסוק טו
משולח. נעזב על רצון עצמו כמו קן משולח (ישעיה טז):

פסוק טז
ברבות. ענין גדולה:

פסוק יז
מעדנים. דברים חמודים כמו מעדני מלך (בראשית מט):

פסוק יח
יפרע. ענין השבתה ובטול כמו תפרעו כל עצתי (לעיל א):

פסוק יט
מענה. מלי עניה ותשובה:

פסוק כ
אין. ענין מהירות כמו ולא אץ לבוא (יהושע י':י"ג):

פסוק כא
מפנק. ענין עונג ועדן כמו מעדני מלך (בראשית מ"ט:כ') ת"א תפנוקי מלכין מנון. שר ושליט כמו לפני שמש ינון שמו (תהילים ע"ב:י"ז):

פסוק כב
יגרה. ענייננו התחלת המריבה:

פסוק כד
אלה. שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה':א'):

פסוק כו
משפט. ענייננו דבר הראוי וכן על העמוד כמשפט (מלכים ב י"א:י"ד):

פרק ל

פסוק א

אגור. ענין אסיפה כמו אוגר בקיץ (לעיל י):

בן. מל' בינה:

יקה. מל' הקאה:

המשא. הנבואה:

נאום. ענין אמירה:

לאיתיאל. המלה ההיא מורכבת משתי תיבות אתי אל והלמ"ד הוא כמו בעבור וכן פתח פיך לאלם (לקמן לא):

ואוכל. מלשון יכולת:

פסוק ב

בער. סכל מבלי דעת כמו בהמה והוא מל' אנחנו ובעירנו (במדבר כ):

פסוק ד

וירד. מל' ירידה, או הוא ענין ממשלה ושלטנו' כמו וירד מים עד ים (תהילים ע"ב:ח'):

בחפניו. ענייני מלא כפו' הידים כמו ומלוא חפניו קטורת (ויקרא טו):

צרר. ענין קשירה כמו צרור כספו (בראשית מ"ב):

בשמלה. בסדין:

אפסי. קצות:

ומה. הוא"ו במקום או:

פסוק ה

צרופה. זקוק מסיג כמו לשוא צרף צורף (ירמיהו ו':כ"ט):

פסוק ו

יוכיח. ענין ברור דברים כמו לכו נא ונוכחה (ישעיהו א':י"ח):

בך. ר"ל בדבריך:

ונכזבת. מל' כזב:

פסוק ח

ראש. עניות:

הטריפני. ענין מזון כמו טרף נתן ליראיו (תהילים קי"א:ה') והוא מושאל מל' מזון החיה הבא ע"י טרף:

חוקי. הקצוב לי וכמו ואכלו את חוקם (בראשית מ"ז:כ"ב):

פסוק ט
ותפשתי. ענין אחיזה:

פסוק י
תלשן. מל' מלשינות ולה"ר:

ואשמת. מל' שממה כמו עדרי הצאן נאשמו (יואל א':י"ח):

פסוק יב
ומצואתו. מל' צואה וטנוף:

פסוק יג
רמו. גבוה:

ועפעפיו. אישון העין:

פסוק יד
חרבות. מלשון חרב:

ומאכלות. סכינים כמו ויקח את המאכלת (בראשית כ"ב:י'):

מתלעותיו. הם השינים הפנימים וכן מתלעות עול (איוב כ"ט):

פסוק טו
לעלוקה. היא תולעת הגדלה בנהרות המוצצת דם עד כי נתמלא כל גופה ובדרז"ל סכנת עלוקה (ע"ג יב):

הב. תן כמו הבה לי בנים (בראשית ל':א'):

הנה. הוא כמו המה לזכרים:

הון. ענין די והרבה וכן יאמר על רבוי הממון:

פסוק טז
ועוצר רחם. מניעת ההריון וכן כי עצור עצר ה' בעד כל רחם (בראשית כ':י"ח):

פסוק יז
ליקהת. ענין קבוץ ואסיפה כמו ולו יקהת עמים (שם מט):

יקרוה. ענין נקיבה כמו וינקרו את עיניו (שופטים ט"ז:כ"א):

פסוק יח
נפלאו. ענין העלמה כמו כי יפלא ממך (דברים י"ז:ח'):

פסוק יט
בלב ים. חוזק הדבר נקרא לב וכן לב השמים (שם ד') והוא מושאל מלב בעל חי שהוא חזקו:

ודרך. הבעילה תקרא בשם דרך כן ארז"ל (קדושין ב'):
בעלמה. הרכה בשנים תקרא עלמה ועם היא בעולה כמו הנה העלמה הרה (ישעיהו ז':י"ד):

פסוק כ
ומחתה. מל' מחיה וקנוח כמו מחה והפך על פניה (מלכים ב' כ"א):

פסוק כא
רגזה. חרדה:
שאת. מל' משא וסבל:

פסוק כב
ונבל. איש פחות ונבזה:

פסוק כג
גברתה. האדונית שלה:

פסוק כה
הנמלים. שם בריה קטנה:
עם. יאמר כן בדרך השאלה וכן עדת דבורים (שופטים י"ד):

פסוק כו
שפנים. שם בריה מה:
עצום. חזק:

פסוק כז
חוצץ. מאוסף ומקובץ וכן נקרא אסיפת אבנים קטנים כמ"ש ויגרס בחצץ (איכה ג):

פסוק כח
שממית. היא עכביש:
תתפש. מלשון תפישה ולכידה:

פסוק כט
צעד. ענין הלוך ופסיעות כמו כי צעדו (שמואל ב' ו'):

פסוק ל
ליש. שם משמות האריה וכן ליש אובד (איוב ד'):

פסוק לא
זרזיר. ר"ל חגור כי ויעשו להם חגורות (בראשית ג':ז') תרגומו זרזין:
תיש. הוא זכר העזים:

אלקום. המלה ההיא מורכבת משנים אל קום ר״ל אין עומד:
עמו. נגדו כמו ואין עמך להתיצב (דברי הימים ב׳ כ׳):

פסוק לב
בהתנשא. מלשון התנשאות ורוממות:
זמות. ענין מחשבה:

פסוק לג
מיץ. מלשון מציצה וסחיטה כמו וימץ טל מן הגזה (שופטים ו׳:ל״ח):
חמאה. היא שומן החלב:
אף. חוטם:
אפים. מל׳ אף וחימה:

פרק לא

פסוק א
למואל. המלה ההיא מורכבת משנים למו אל ר״ל אל ה׳ כמו וידמו למו עצתי (איוב כ״ט:כ״א):
משא. נבואה:
יסרתו. מלשון מוסר:

פסוק ב
ברי. הוא תרגום של בני:

פסוק ג
חילך. כוחך כמו ביום חילך (תהלים ק״י):
למחות. מל׳ מחיה ומחיקה:
מלכין. נו״ן במקום מ״ם וכן לקץ הימין (דניאל י״ב):

פסוק ד
ולרוזנים. ענין מושלים ושרים:
אי. כמו אין וכן ימלט אי נקי (איוב כ״ב:ל׳):
שכר. יין ישן:

פסוק ה
מחוקק. מלשון חקיקה וכתיבה:
וישנה. מל׳ השתנות וחלוף:

פסוק ז
רישו. מל' רש ועני:

פסוק ח
לאלם. הלמ"ד היא במקום בעבור וכן לאיתיאל (לעיל ל):
חלוף. מל' התחלפות ותמורה:

פסוק י
אשת חיל. ר"ל זריזה וישרה:
מפנינים. הם המרגליות:

פסוק יא
ושלל. ענין בזת המלחמה:

פסוק טז
זממה. חשבה כמו כאשר זממתי (זכריה ח):

פסוק יח
טעמה. ענין עצה כמו וטעם זקנים יקח (איוב י"ב:כ'):

פסוק יט
שלחה. ענין הושטה כמו שלח אצבע (ישעיה נ"ח):
בכישור. הוא הכלי שהפשחן כרוך בו ואין לו דומה:
תמכו. ענין השענה:
פלך. הוא הכלי שבו המטוה ודומה לו ומחזיק בפלך (שמואל ב' ג'):

פסוק כב
מרבדים. מצעות המטות וכן מרבדים רבדתי (לעיל ו):
שש. פשתן משובח:
וארגמן. צבוע בצבע אדום ושמו ארגמן כמו ותכלת וארגמן וגו' ושש (שמות כ"ה:ד'):

פסוק כד
סדין. מין לבוש עשוי להתעטף:
וחגור. חגורה ואזור:
לכנעני. תגר כמו בת איש כנעני (בראשית ל"ח:ב'):

פסוק כז
צופיה. ענין הבטה כמו צופות רעים וטובים (לעיל טו):

פסוק כח

קמו. ענין התעוררות לדבר מה כמו קום נא שבה (ראשית כז):

ויאשרוה. ענין שבח והלול כמו אשרי האיש (תהלים א):

פסוק כט

עשו. ענייני קנין וכניסה כמו ואת הנפש אשר עשו בחרן (ראשית יב):

חיל. עושר:

עלית. מלשון עליון:

פסוק ל

שקר. והבל עניינם דבר שאין בו ממש:

תתהלל. מלשון הלול ושבח: